

ПРИНА РОМАНКО

(Полтава)

ДІАЛОГІЧНІ ЗАВДАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Проаналізовано педагогічні можливості філологічних завдань у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів Великої Британії. На основі теоретичних положень виділено групу діалогічних завдань, в основі яких лежить особистісний досвід учнів з точки зору розвитку культури діалогічного мислення і діалогічного спілкування.

Ключові слова: діалог, спілкування, освітній процес, навчання, прийоми, суб'єкт-суб'єктні відносини, діалогічна взаємодія.

Науково-теоретичний аналіз ідеї діалогу в сучасному освітньому процесі у Великій Британії й дослідження технологічних інваріантів діалогічних прийомів підводить нас до спроби встановити типологію навчальних завдань в логіці діалогічних прийомів навчання в загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії.

Аналізуючи освітній процес у британських школах, ми виходимо з таких положень.

По-перше, ідея діалогу в навчанні пов'язана з особистістю, її пріоритетною роллю в розвитку стосунків з оточуючим світом. Діалог ми визначаємо як становлення індивідуального «голосу», «позиції», розкриття свого «Я» у просторі культури і взаємодоповнення позицій через розвиток діалогічного мислення та спілкування.

По-друге, в педагогічному процесі Великої Британії школа діалогу як втілення ідеї діалогу в навчанні вимагає такої взаємодії суб'єктів освіти, у результаті якої відбувається становлення та розвиток особистості з її індивідуально-неповторним сприйняттям світу й осмисленням способів взаємодії з ним.

По-третє, встановимо, що на теоретичній основі в загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії реалізація ідеї діалогу неможлива без використання діалогічних прийомів навчання. Суть діалогічних прийомів полягає в звертанні до особи, збагаченні її досвіду. У цьому випадку відбувається переорієнтація від засвоєння знань, отриманих ззовні, до необхідності прийти до розв'язання шляхом розмірковування, порівняння, аналізу, інтерпретації, вираження особистого ставлення. «Зіткнення» кількох значень, позицій, цінностей дуже важливе для діалогічних прийомів навчання.

На основі теоретичних положень нами виділено групу діалогічних завдань з аналізом їх педагогічних можливостей [1; 2; 3]. Діалогічні завдання визначено як завдання, в основі яких лежить особистий досвід учня. Метою діалогічних завдань є розширення особистого досвіду учнів із надбань культури діалогічного мислення й діалогічного спілкування.

Дотримуючись логіки протиставлення діалогічних і монологічних прийомів навчання, використання діалогічних завдань потребує запам'ятовування і засвоєння певних знань. Без діалогічних завдань неможливе втілення на практиці ідеї діалогу.

Британські педагоги В. Лауден, Дж. Лейв, Дж. Лорілард, Дж. Сверінген, Дж. Шилдс доводять, що на відміну від монологічних завдань, які ґрунтуються лише на запам'ятовуванні й засвоєнні інформації, яку отримують ззовні, діалогічні завдання розвивають уміння висловлювати власну точку зору, критично сприймати інформацію, логічно аналізувати, здійснювати самооцінку, самоаналіз, прогнозування, співставлення точок зору, порівняння інформації, виражати оціночні судження.

У британській школі ідея діалогічної взаємодії переносить акцент із пізнання предметного світу на людські стосунки, тому критеріями відбору діалогічних завдань стали також уміння учнів, спрямовані на розвиток особистого досвіду, свого «голосу», «слова» в процесі навчання й осмислення «співпричетних» способів взаємодії з оточуючими:

- висловлення своєї точки зору, думки;
- слухання і розуміння точки зору опонента, співрозмовника;
- висунення проблеми, предмета обговорення;
- критичне сприйняття, логічний аналіз, порівняння, співставлення;
- колективне обговорення;
- висунення аргументів і контраргументів;
- спільний поступ до розв'язання проблеми;
- рефлексивний аналіз діяльності (самооцінка, самокритика).

Отож, аналізуючи теорію та практику освітньої роботи британських педагогів ми виявили, що діалогічні завдання створюють реальні педагогічні можливості для розвитку «голосу», «слова», власної позиції в «діалозі особистостей».

У досвіді британських педагогів ми виділяємо такі типи діалогічних завдань [4]:

- завдання для розвитку умінь висловлювати власну рівноправну точку зору в контексті інших;
- завдання для розвитку умінь виділяти різноманітні точки зору; завдання для розвитку умінь порівнювати отримувану інформацію, виділяти в ній основне;
- завдання для розвитку вміння критично сприймати інформацію;
- завдання для розвитку вміння виділяти причинно-наслідкові зв'язки й логічно аналізувати факти, думки, точки зору;
- завдання для розвитку вміння інтерпретувати інформацію, різні думки, точки зору;
- завдання для розвитку вміння висловлювати оціночні судження; завдання для розвитку вміння самооцінки;
- завдання для розвитку вміння формулювати проблему;
- завдання для розвитку вміння прогнозувати зміст;
- завдання для розвитку вміння ефективного сприйняття навчальної ситуації.

При аналізі запропонованої типології навчальних завдань у британській школі можна визначити низку її позитивних рис: у фокусі діалогічних завдань – особистість з її неповторним індивідуальним світом; звертаючись до індивідуального погляду, думки, точки зору, ми розвиваємо діалогічне мислення й діалогічне спілкування, готуємо учня до вміння вести конструктивний діалог на основі взаємного розуміння, співробітництва і співтворчості. На підготовчих етапах до ведення конструктивного

діалогу недоречно відмовлятися від завдань, в основі яких лежить запам'ятовування: конструктивний діалог означає розвиток комунікативної культури учня, тому ми виділяємо завдання для розвитку вмінь виражати комунікативні наміри з різними смисловими відтінками.

Отже, обґрунтовуючи роботу педагогів у Великій Британії, ми виділили наступні моделі діалогічних завдань [5; 6]:

– завдання – прогнозування смислового змісту: за даними ключовими словами розкажіть, про що йтиметься в тексті; запропонуйте найбільшу кількість варіантів, які можна використати, щоб закінчити кожне з початих речень; прочитайте назву і скажіть, про що йтиметься в даному тексті; прочитайте перші речення абзаців і назвіть питання, які будуть розглядатися в тексті; прочитайте першу частину тексту, скажіть, про що йтиметься в другій частині тексту;

– завдання – постановка проблеми: виділіть ряд проблем у запропонованій темі; назвіть кілька шляхів розвитку даної теми, проблеми; виділіть філософські, етичні, історичні аспекти даної теми (проблеми);

– завдання – логічний аналіз інформації (думок, точок зору): використайте різні способи вираження логічних зв'язків у отримуваній інформації: опосередковане повідомлення фактів, вкажіть на зв'язок фактів, вказівка на зв'язок нової інформації з уже відомою, вказівка на причинно-наслідкові зв'язки подій, явищ, фактів, опис факту, проведена ілюстрація повідомлення, заперечення повідомлюваного й повідомлення реального факту; прочитайте речення й продовжте висловлену в ньому думку; назвіть дії інших; прослухайте твердження й відкиньте хибні; попросіть проаналізувати факти; розмістіть речення в логічній послідовності; додайте до речення кілька інших; які відповідають за змістом; прослухайте розповідь, запропонуйте свою кінцівку; на основі отриманих мікродіалогів розширте репліки, тобто перетворіть діалогічні висловлювання на монологічні; складіть діалог на основі обов'язкових реплік, додаючи нові репліки за змістом; підберіть із запропонованого набору реплік такі, які можна було б включити в текст діалогу; знайдіть у тексті продовження до запропонованих речень; знайдіть у тексті кінець кожного з наведених речень; до кожного речення знайдіть у тексті друге, пов'язане з ним за змістом; придумайте речення, логічно пов'язане за змістом із запропонованим; прочитайте першу частину складнопідрядного речення і скажіть, про що йтиметься в його другій частині; серед речень у групі А знайдіть такі, які могли б передувати реченням, поданим у групі В; прочитайте текст і виділіть питання, які є в ньому; прочитайте текст; виділіть із наведених нижче речень те, в якому сформульована тема тексту;

– завдання – критичне сприйняття інформації: побудуйте фрази, які б висловлювали ваше ставлення до якої-небудь події: повідомлення про впевненість у чомусь, висловлення невпевненості в чомусь, висловлення припущення про можливість чогось, висловлення припущення про неможливість чи малоімовірність чогось; прослухайте твердження і скажіть, чи має рацію викладач; скажіть, що отримане повідомлення не відповідає дійсності, і поясніть чому; об'єднайте два, три, і більше речень в одне; прочитайте план тексту й скажіть, чи достатньо повно він передає зміст; скажіть, на скільки логічно висловлює автор свої судження; передивіться текст повторно, дайте відповідь на питання про те, чи достатньо повно автор висвітлює проблему, поставлену в тексті; заперечте думку про те, що...;

яким чином можна розширити зміст теми, висвітленої в тексті; складіть анотацію до тексту, підкреслюючи його інформативну цінність;

– завдання – порівняння, співставлення точок зору (думок, фактів): порівняйте два твердження й доведіть переваги кожного з них; скажіть, що, на вашу думку, необхідно зробити, щоб...; знайдіть різні способи подякувати друзям за увагу (допомогу, доброзичливість, гостинність); прочитайте два тексти; визначте (усно, рідною мовою), що в них спільного й чим вони відрізняються один від одного; порівняйте оригінал тексту та його переклад; поясніть, чим викликані трансформації іншомовного тексту при перекладі;

– завдання – висловлення власної точки зору: використовуйте різні способи висловлення вашої точки зору: висловлення здивування з приводу чого-небудь, висловлення задоволення з приводу чого-небудь, висловлення незадоволення, роздратування, обурення, висловлення полегшення, висловлення розчарування, висловлення хвилювання, вираження роздратування тим, що набридло; розрада, підбадьорювання; прокоментуйте, розтлумачте своє твердження; запитайте, чи зрозуміло ви викладаєте свої думки (позицію, докази); запропонуйте свій вихід із ситуації; зробіть висновки; скажіть, що ви вважаєте за краще щось зробити (у чомусь переконані, наполягаєте на чомусь); доведіть правильність або неправильність своїх суджень; повідомте в розповідній формі про епізод із вашого життя як ілюстрацію до теми розмови; поясніть, як ви розумієте твердження в тексті про те, що...; скажіть, чи згодні ви з цією точкою зору; охарактеризуйте персонажі своїми словами; висловіть своє ставлення до думки про те, що...; виділіть те нове, про що ви дізналися з тексту; складіть висловлювання у формі роздумів з теми до типової ситуації спілкування; підготуйте розгорнуте монологічне висловлювання для виступу під час прес-конференції (круглого столу, ділової гри) з теми...; дайте відповіді на питання, задані під час прес-конференції й аргументуйте відповіді; уважно слухаючи мовленнєвий матеріал, підготуйтеся до участі в уявній дискусії, записуючи опорні думки, ключові слова, тези.

На нашу думку, можна виділити кілька етапів роботи з діалогічними завданнями у загальноосвітніх навчальних закладах Великобританії.

Перший етап – вступний. Визначення вихідного рівня розвитку навичок кожного учня. Розвиток умінь використовувати формули мовленнєвого етикету, способів вираження різних комунікативних намірів. Розвиток умінь постановки проблеми, прогнозування, аналізу інформації в процесі роботи з текстами. Розвиток умінь слухати один одного, самооцінки.

Другий етап – основний. Використання умінь визначення проблеми, прогнозування, аналізу інформації під час роботи з текстами. Розвиток умінь виражати свою точку зору, слухати й розуміти співрозмовника. Співставлення, порівняння, критична оцінка отриманої інформації, точки зору (своїї та співрозмовника). Розвиток умінь самооцінки.

Третій етап – заключний. Використання умінь визначення проблеми, прогнозування, аналізу, інтерпретації при роботі з професійними аутентичними текстами. Використання умінь самооцінки, висловлення власної точки зору, слухання, розуміння співрозмовника, обговорення певної проблеми в груповій дискусії.

Узагальнюючи, можна сказати, що у роботі педагогів загальноосвітніх навчальних закладів Великої Британії (Д.А. Блай, Д. Бом, Е. Віл'ямс, Дж. Гебермес, С. Дж. Кроувел, Дж. Лорілард, Ж.Р. Міллер, М. К. Сміт) головний запланований ре-

зультат використання діалогічних завдань як способу реалізації ідеї діалогу – це збагачення особистого досвіду учнів шляхом розвитку культури діалогічного мислення й спілкування: подолання суб'єктивно-одностороннього розуміння у сприйнятті навколишнього світу, розвиток критичності мислення і толерантного ставлення до іншої, часто протилежної думки; уміння розмірковувати аргументовано, доводячи свою думку, дотримуватися логічної послідовності у викладі, аналізувати й інтерпретувати значення понять; відмова від авторитарної позиції, здібність до рівноправної двосторонньої взаємодії, активна роль усіх задіяних у спілкуванні сторін і сприяння розвитку «свого голосу», своєї позиції в «діалозі особистостей». Критерієм ефективності діалогічних завдань є рівень розвитку мовленнєвої, комунікативної культури мислення учнів, який у Великій Британії є досить високим.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Holquist M.* Dialogism: Bakhtin and his world / Michael Holquist. – London: Routledge, 2004. – 325 p.
2. *Lave J.* The Practice of Learning / S. Chaiklin, J. Lave – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – P. 3-32.
3. *Linell P.* Approaching Dialogue. Talk and Interaction in Dialogical Perspectives / Peter Linell. – Cambridge: 2002. – 237p.
4. *Lipman M.* Thinking in Education / M. Lipman – Cambridge: 2003. – 284 p.
5. *Shields J.* Communication in the Modern Language Classroom / J. Shields – Strasbourg: Council of Europe Press, 2006. – 530 p.
6. *Swearingen J.* Dialogue and Dialectic: The Logic of Conversation and Interpretation of Logic / Swearingen J. – Chicago: The University of Chicago Press, 2004. – P. 47–71.

Ирина Романко

ДИАЛОГИЧЕСКИЕ ЗАДАНИЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ВЕЛИКОЙ БРИТАНИИ

Проанализированы педагогические возможности диалогических заданий в учебном процессе общеобразовательных учебных заведений Великой Британии. На основе теоретических положений выделена группа диалогических заданий, в основе которых лежит личностный опыт учеников с точки зрения развития культуры диалогического мышления и диалогического общения.

Ключевые слова: диалог, общение, образовательный процесс, обучение, субъект-субъектные отношения, диалогическое взаимодействие.

Iryna Romanko

DIALOGIC TASKS AT GENERAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF GREAT BRITAIN

Pedagogical characteristics of dialogue tasks during the educational process at educational establishments of Great Britain are analysed. On the base of theoretical statements the group of dialogue tasks is separated which determined as personal experience tasks. The aim of dialogue tasks is a development of personal experience of pupils based on the culture development of dialogue mentality and dialogue communication.

Keywords: dialogue, communication, educational process, education, subject-to-subject relations, dialogue interaction.

Одержано 12.11.2009, рекомендовано до друку 26.11.2009 р.